

ՎՐԵԺ ՄԿՐՏԻՉԻ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Մայիսի 1-ին կյանքին հրաժեշտ տվեց ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երկարամյա աշխատակից՝ գլխավոր գիտական աշխատող, պատմական գիտությունների դոկտոր Վրեժ Մկրտիչի Վարդանյանը:

Վաստակաշատ պատմաբանը ծնվել է 1931 թ. հոկտեմբերի 10-ին ՀԽՍՀ Հոկտեմբերյանի շրջանի Այգեշատ գյուղում: 1954 թ. ավարտելով նույն շրջանի Արմավիր գյուղի միջնակարգ դպրոցը՝ ընդունվել է Երևանի հայկական մանկավարժական ինստիտուտի պատմա-գեոգրական ֆակուլտետը: 1958–1962 թթ. աշխատել է Հոկտեմբերյանի շրջանի Տանձուտ գյուղի միջնակարգ դպրոցում: 1962 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրա, որն ավարտելուց հետո՝ 1966 թ., պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն՝ «Վասպուրականի Արծրունյաց թագավորությունը» թեմայով: Նրա անդրանիկ հոդվածը՝ «Վասպուրականը Արծրունյաց թագավորության առաջացման նախօրյակին» վերտառությունը լույս է տեսել 1963 թ. ԵՊՀ-ի հրատարակած «Հոդվածների ժողովածու»-ում:

Վ. Վարդանյանը գիտական գործունեությունը սկսել է որպես գիտական խմբագիր: 1966–1982 թթ. նա աշխատել է Հայկական խորհրդային հանրագիտարանի գիտական խմբագրությունում որպես գիտական խմբագիր, ապա՝ Հայ ժողովրդի պատմության, հնագիտության և ազգագրության գիտական խմբագրության վարիչ: Հանրագիտարանում գետեղված են Վ. Վարդանյանի հեղինակած բազմաթիվ հոդվածներ: Հմուտ խմբագիր էր: Նրա խմբագրությանը լույս են տեսել բազմաթիվ գիտական հետազոտություններ և ժողովածուներ:

1982–1984 թթ. Վ. Վարդանյանն աշխատել է ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին կից Պատմության ու մշակույթի հուշարձանների պահպանության և օգտագործման վարչությունում՝ որպես ավագ գիտաշխատող: 1984–1990 թթ. աշխատել է ՀԽՍՀ ԳԱ նախագահությունում՝ որպես հասարակական գիտությունների գծով համակարգող խորհրդի գիտական քարտուղար: 1991 թ. հունվարից աշխատել է ԳԱ պատմության ինստիտուտի միջին դարերի պատմության բաժնում՝ նախ որպես ավագ գիտաշխատող, իսկ 2015 թ. գլխավոր գիտական աշխատող: Վ. Վարդանյանն աշխատել է ինստիտուտում մինչև 2019 թ. հունվար ամիսը:

Գիտահետազոտական կարողություններն ու աղբյուրագիտական խոր գիտելիքներն ապահովել են Վ. Վարդանյանի գիտական հետաքրքրությունների լայն շրջանակը: Սկզբնական շրջանում նա հիմնականում զբաղվել է Վասպուրականի պատմության ուսումնասիրությամբ: 1969 թ. լույս է տեսել առաջին մենագրությունը՝ «Վասպուրականի Արծրունյաց թագավորությունը», այնուհետև՝ տարաբնույթ բովանդակությամբ նրա բազմաթիվ հոդվածները Հայաստանյան, Բաղրամյան, Բաղրամյան և Բաղրամյանի Հայտնի պարբերականներում («Պատմաբանասիրական հանդես»-ի, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», «Բանբեր Երևանի համալսարանի», Մ. Մաշտոցի անվան Մատենադարանի «Աշտանակ» գիտական պարբերականի, «Кавказ и Византия» հանդեսի, «Էջմիածին» պարբերականի, «Բազմավեպի», «Հայկազյան հայագիտական հանդես»-ի էջերում և այլն): Վ. Վարդանյանի աշխատասիրությամբ 1985 թ. լույս է տեսել Թովմա Արծրունու և Անանուն շարունակողի աշխատության աշխարհաբար փոխադրությունը:

1994 թ. Վ. Վարդանյանը պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսություն՝ «Վասպուրականի Հայկական պետության պատմության ուրվագծեր» թեմայով:

2002 թ. լույս է տեսել Վ. Վարդանյանի «Արծրունիները Հայոց պատմության մեջ» արժեքավոր ուսումնասիրությունը, 2005 թ.՝ «Հայոց եկեղեցին վաղ միջնադարի քաղաքական խաչողիներում» շահեկան մենագրությունը: Նրա գրչին է պատկանում նաև «Պաշտպանները Հայոց պետականության և հոգևոր անադարտության պահպաններ» ուսումնասիրությունը (2008 թ.): Վ. Վարդանյանի հաջորդ՝ «Գրիգոր Նարեկացին և Հայրենի Վասպուրական աշխարհը» մենագրության (2010 թ.) մեջ արտացոլված են այդ մեծ մտածողի ու բանաստեղծի մտորումները՝ ավատատիրության, գյուղաշխարհի, արհեստագործության ու առևտրի, հարկային հարաբերությունների և այլնի վերաբերյալ:

Վ. Վարդանյանն ուսումնասիրել է նաև Աղթամարի կաթողիկոսության պատմությունը՝ սկզբնավորումից մինչև լուծարում (1113–1895 թթ.) (Վարդանյան Վ. Մ., Աղթամարի կաթողիկոսության պատմություն, Էջմիածին, 2017, 336 էջ + 1 ներդիր): Աշխատությունում հեղինակը ցույց է տվել, որ սելջուկ-թուրքերի հարձակումների և Բյուզանդական կայսրության քաղաքականության զոհ դարձած Վասպուրականի թագավորության ազատանու երկրից գաղթելուց հետո հասարակ ժողովուրդը և նրան սպասարկող հոգևոր դասը մնացին տեղում: Հայրենի եզերքը չլքած Արծրունիների կրտսեր ճյուղերից խեղենեկյանները, ամրանալով Վանա լճի ափերից Ամյուկ ամրոցում և Աղթամարի կղզում, լճափնյա մի քանի գյուղերում պահպանեցին իրենց կիսանկախ իշխանությունը՝ միահյուսելով հոգևոր-եկեղեցական իրավագործությանը: Աղթամարի վանքը և նրա շուրջ համախմբված կրթական և լուսավորական կենտրոնները դարձան հայ մշակույթի ու գիտության ջահակիրները:

Վաստակաշատ պատմաբանն Արծրունիների վերաբերյալ իր նախորդ տեսակետները նորովի շարադրեց 2018 թ. լույս տեսած «Очерки истории Васпураканского армянского государства» գրքում: Նրա վերջին աշխատանքներից է «Բանբեր հայագիտության» հանդեսում հրատարակած հոդվածը՝ «Հարավ-

արևմտյան Հայաստանի ազատանու դիմակայունությունը սելջուկ-թուրքերին (XI դարի 70-ական թթ. – XIII դ.)» (2018, № 3, էջ 66–76):

Վ. Վարդանյանը «Հայոց պատմություն» համառոտ ձեռնարկի (2002 թ.) համահեղինակն է, մասնակցել է Գյումրու քաղաքապետարանի 2012 թ. հրապարակած «Գյումրի քաղաքը և մարդիկ» կոլեկտիվ ուսումնասիրության ստեղծմանը: Վ. Վարդանյանը համահեղինակ է նաև 2018 թ. լույս տեսած «Հայոց պատմություն» ակադեմիական բազմահատորյակի II հատորի I գրքի, որտեղ հեղինակել է հայ ժողովրդի պատմության կարևորագույն, հանգուցային և միաժամանակ թեմա, ինչպիսին հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարն է պարսից տիրապետության դեմ 450–451 թթ.: Նորովի է լուսաբանել 482–484 թթ. Վահանանց պայքարը, ներկայացրել մարզպանության առաջին շրջանում Հայաստանում և տարածաշրջանում տիրող ռազմաքաղաքական իրավիճակը: Վաստակաշատ պատմաբանն ամբողջ կյանքը նվիրաբերել է հայագիտությանը, մասնավորապես՝ պատմագիտությանը, հնագիտությանը, ազգագրությանը և հայոց մշակութային ժառանգության հանրայնացմանը:

Վաստակաշատ պատմաբանն օժտված էր մարդկային բարձր առաքինությամբ, ազնիվ էր, արդարամիտ, անաչառ ու սկզբունքային: Նա խոր և լուսավոր հետազիծ թողեց արդի հայագիտության ասպարեզում:

Վրեժ Վարդանյանի հիշատակը մշտապես վառ կմնա պատմաբանների և նրան ճանաչողների հուշերում:

ՀԱԿՈՒ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ,

ԱՐԳԻՇՏԻ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Պատմական գիտությունների թեկնածուներ